

VU Research Portal

Burgerparticipatie: ontwikkelingstypen van bewonersverbanden

de Zeeuw, Anna; van Wijk, Eelco; Straathof, Alex

published in

Bestuurskunde
2019

DOI (link to publisher)

[10.5553/Bk/092733872019029003008](https://doi.org/10.5553/Bk/092733872019029003008)

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

de Zeeuw, A., van Wijk, E., & Straathof, A. (2019). Burgerparticipatie: ontwikkelingstypen van bewonersverbanden: Interactie tussen participatieprofessionals en bewonersverbanden in beeld. *Bestuurskunde*, 28(3), 67-76. <https://doi.org/10.5553/Bk/092733872019029003008>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

VRIJ ARTIKEL

Burgerparticipatie: ontwikkelingstypen van bewonersverbanden

Interactie tussen participatieprofessionals en bewonersverbanden in beeld*

Anna de Zeeuw, Eelco van Wijk & Alex Straathof

Overheden verwachten dat burgers steeds meer publieke taken op zich nemen. In dat kader organiseren burgers zich in bewonersverbanden die een brede variëteit aan publieke taken vervullen. Het belang en de impact van deze dienstverlening rechtvaardigt de vraag in hoeverre dit soort verbanden op langere termijn hun bijdragen kunnen blijven leveren, en wat voor type ondersteuning nodig is. In dit artikel beantwoorden we dan ook de volgende vraag: Welke fasen doorlopen bewonersverbanden die streven naar het leveren van duurzame bijdragen en wat is de rol van ondersteunende participatieprofessionals daarbij? Voor beantwoording hebben onderzoekers twee jaar lang zeven Amsterdamse bewonersverbanden gevolgd. Uit de analyse van deze cases komen vier ontwikkelingstypen van bewonersverbanden naar voren, waarbinnen de verschuivende interacties en rolverdeling tussen de externe participatieprofessionals met sleutelpersonen van bewonersverbanden centraal staan. De onderzoeksuitkomsten zijn praktisch toepasbaar voor bestuursvraagstukken omtrent burgerparticipatie en roepen belangrijke vervolgvragen op rond de rol van lokale overheden.

Inleiding

Participatie door burgers in bestuurlijke vraagstukken krijgt steeds vaker vorm in bewonersverbanden: groepen burgers die zichzelf veelal op buurtniveau verenigen binnen organisatieverbanden welke tot doel hebben te voorzien in de productie van publieke goederen. Deze richten zich op thema's zoals zorg, veiligheid, ondernemerschap, sociale cohesie, eenzaamheid of vluchtelingen. Bewonersverbanden leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de 'productie' van publieke goederen, maar blijken tegelijkertijd echter vaak tijdelijk te zijn. Dat is geen probleem wanneer het gaat om kleine publieke voorzieningen, zoals het organiseren van een straatfeest. Wanneer bewonersverbanden bijdragen aan essentiële publieke

* Dr. ir. A.M. de Zeeuw, E.G. van Wijk MSc en Dr. A.J.M. Straathof zijn verbonden aan de Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Management van Cultuurverandering, Onderzoekspeerpunt Urban Management en maakten deel uit van het RAAK Publiek onderzoeksteam 'Vernieuwd handelingsrepertoire en reflectiekader van participatieprofessionals'.

diensten is dat wel problematisch, gezien hun belangrijke maatschappelijke bijdrage. Het versterken van de continuïteit en de verduurzaming van dergelijke verbanden is daardoor een noodzaak.

Eerder onderzoek wijst verschillende oorzaken voor dit gebrek aan duurzaamheid aan. Zo blijken belangrijke belemmeringen voor een duurzame inzet van bewonersverbanden het ontbreken van een businessplan, van ondernemend leiderschap en van sociaal kapitaal (Van Meerkerk, Kleinhans, & Molenveld, 2018). Ook de relaties met (lokale) overheden blijken van cruciaal belang. In dergelijke situaties kunnen zogenaamde *boundary spanners*, of bruggenbouwers die een intermediaire functie hebben tussen lokale overheden en bewonersverbanden, een belangrijke ondersteuning vormen in relatie tot het ontstaan van een duurzaam karakter (Edelenbos, Van Meerkerk, & Schenk, 2016).

De wijze van ondersteuning door fondsen en subsidies speelt eveneens een rol (Van der Zwaard et al., 2018). Deze fondsen blijken veelal gericht op de korte termijn, met een belangrijke rol in de opstartfase. Hun bijdrage aan een duurzame inzet van bewonersverbanden is echter te verwaarlozen, concluderen de auteurs kritisch. Deze conclusie impliceert dat ondersteuning in brede zin niet alleen in een opstartfase een rol speelt, maar ook in de fases die daar mogelijk op volgen.

Dat roept ten eerste de vraag op of en hoe bewonersverbanden in hun oprichting en voortbestaan ondersteund kunnen worden, ten tweede of deze ondersteuningsbehoefte verandert in de loop van de tijd, en ten derde wat voor verschillende fases daarbij te onderscheiden zijn. Het is immers aannemelijk dat deze verschillende fases ieder een andere vorm van ondersteuning vereisen.

Begeleiding van bewonersverbanden wordt veelal gegeven door participatieprofessionals (Van Vliet, 2012) die bij gemeenten en welzijnsinstellingen werkzaam zijn. Hiervoor bestaan historische gronden: burgerparticipatie wordt opgevat als *community building*, waarbij gemeenten en welzijnsinstellingen de aangewezen partijen zijn om professionele ondersteuning te bieden (vergelijk Spierts, 2014; Gradener, 2016). De rol van participatieprofessionals bij bewonersverbanden is eerder al beschreven in termen van het ACTIE-instrument waarin verschillende typen van ondersteuning worden onderscheiden, te weten stimuleren, faciliteren en coproduceren (Denters, Tonkens, Verhoeven, & Bakker, 2013). De kern van dit instrument is het type ondersteuning af te laten hangen van de behoefte van het bewonersverband. Van Vliet (2012) noemt het ondersteunen van bewonersparticipatie een reflexieve praktijk, waarbij hij het flexibele karakter daarvan benadrukt. Desalniettemin is het de moeite waard te bezien of binnen die reflexieve praktijken bepaalde patronen te herkennen zijn, om daarmee te identificeren hoe bewonersverbanden met behulp van participatieprofessionals verduurzaamd kunnen worden.

Er is kortom behoefte de wereld van de bewonersverbanden beter te duiden, inclusief de relaties die zij met participatieprofessionals onderhouden. Verwachtingen ten aanzien van bewonersverbanden zijn hooggespannen, maar ze zijn ook

kwetsbaar. In dit artikel staat dan ook de volgende vraag centraal: *Welke fasen doorlopen bewonersverbanden die streven naar het leveren van een duurzame bijdrage, en wat is de rol van participatieprofessionals daarbij?*

We beantwoorden deze vraagstelling aan de hand van de monitoring van een leertraject voor bewonersverbanden in relatie tot hun ontwikkeling, met aandacht voor de rol van de participatieprofessionals die bij dat leertraject betrokken waren. Zo ontstonden parallelle casestudy's (zie ook De Zeeuw et al., 2018), waaruit we een typologie van fasen destilleren. Vervolgens hebben we op basis van onze studie de relatie tussen de fase waarin een bewonersverband zich bevindt en de rol van participatieprofessionals in de typologie geïntegreerd. We sluiten af met enkele conclusies en suggesties voor vervolgonderzoek.

Bewonersverbanden in fasen

Onderzoek naar bewonersverbanden bestrijkt nog een relatief klein aandeel van het bestuurskundige spectrum. Een aantal studies wijst op belangrijke elementen die verband houden met de potentiële duurzaamheid van een bewonersverband. Zonder goed georganiseerde bewoners zal een verband of initiatief van bewoners niet snel verduurzamen (Uitermark, 2015; Brouwer & Engbersen, 2013), waarbij *boundary spanners* of sleutelpersonen een leidende rol spelen (Van den Brink, Van den Hulst, De Graaf, & Van der Pennen, 2012; Edelenbos et al., 2016). Een belangrijke functie van deze sleutelpersonen is het kunnen leggen van relaties met de buitenwereld, waarbij het zowel gaat om netwerkvorming als om het genereren van bekendheid. Van Meerkerk et al. (2018) zien op grond van vergelijkende casestudy's dat de combinatie van sociaal kapitaal, leiderschap en een sterk bedrijfsmodel cruciaal is bij bewonersverbanden met duurzame verdienmodellen (zogenaamde *community enterprises*).

Wat nog ontbreekt in deze eerdere onderzoeken, is ten eerste een tijdsdimensie, welke belangrijk is om verder te specificeren welke elementen op welk moment van belang zijn; en ten tweede een expliciete koppeling van die tijdsdimensie met de rol van professionele ondersteuning. De tijdsdimensie werken we hieronder kort uit, om deze verderop in het artikel te koppelen aan de rol van de ondersteuning.

Het organisatieontwikkelingsmodel van Lievegoed (1993) biedt aanknopingspunten voor het onderscheiden van verschillende ontwikkelfases van verbanden. Hij onderscheidt een drietal fasen die organisaties in algemene zin doorlopen, en definieert tevens de specifieke problemen die binnen deze fasen ontstaan, die kunnen leiden tot een overgang naar een volgende fase. De eerste fase is de *pionierende fase*. In deze fase steunt de organisatie zwaar op een enkel persoon (de pionier), en ontbreekt een duidelijke organisatie. De pionier is zo goed als de enige contactpersoon met de buitenwereld. De motor van deze fase is het enthousiasme en het informele karakter. Deze fase gaat na groei in omvang en het toenemen van de complexiteit over naar de tweede, *differentiërende fase*. De organisatie wordt in deze tweede fase steeds formeler van aard en de sturing begint vaste vormen aan

Anna de Zeeuw, Eelco van Wijk & Alex Straathof

te nemen. Bovendien ontstaat er een taakverdeling, in plaats van dat de pionier voor alles verantwoordelijk is. Ook de relatie met de buitenwereld wordt bestemd buiten de persoonlijke relaties van de pionier om. Ook de differentiërende fase kent haar eigen specifieke problemen (vaak gekenmerkt door een verlies van het informele en energieke karakter van de pioniersfase). Deze vormen de inleiding voor de overgang naar de *integrerende fase*, waarin de organisatie verder geformaliseerd en gestabiliseerd raakt en (idealiter) weer expliciet wordt gekoppeld aan het enthousiasme van de pionierende fase. Deze fases gebruikten wij als uitgangspunt om te duiden in hoeverre deze bij bewonersverbanden te herkennen zijn, en wat de rol van professionals daarbinnen kan zijn.

Onderzoeksmethode en cases

In dit kwalitatieve onderzoek maakten we gebruik van multiple case study research (Yin, 2009). Dit betekent dat we de ervaringen in het tweejarige onderzoek annex leertraject bij de verschillende cases onderling vergelijken. We gebruikten theoretische selectie (Eisenhardt, 1989; Glaser & Strauss, 2017) voor de cases op basis van het ontwikkelingsmodel van Lievegoed (1993), van pionierende fase tot differentiërende en integrerende fase. Door een gerichte case-selectie is een variëteit in deze verschillende fases van ontwikkeling verkregen, waarbij in totaal zeven bewonersverbanden zijn onderzocht. Het tweejarige leertraject maakte het mogelijk om een typologie te ontwikkelen en te valideren samen met de praktijkpartners, net als het gezamenlijk formuleren van leervragen per fase. Tabel 1 bevat een samenvatting van de cases, inclusief initiële typering volgens het model van Lievegoed (1993).

Naast de interne ontwikkeling van de verbanden onderzochten we de rol van betrokken participatieprofessionals (twee tot vier per case), werkzaam vanuit lokale overheden en welzijnsinstellingen of als zelfstandige participatieprofessional. De dataverzameling bestond onder meer uit 128 semigestructureerde interviews en verslagen van leerbijeenkomsten en workshops, verzameld gedurende de onderzoeksperiode (2016-2018). De verkregen data zijn geanalyseerd op basis van de verschillende elementen uit de typologie. Om de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten te verhogen was er regelmatig afstemming tussen de verschillende onderzoekers over hoe het materiaal te gebruiken en te interpreteren.

Uitbreiding typologie ontwikkelingsfases van bewonersverbanden

Op basis van de case-analyse en de bij het onderzoek behorende reflectiesessies met praktijkpartners, en voortbouwend op het model van Lievegoed (1993) bleek ten eerste dat vier kernaspecten van belang zijn om de fases van elkaar te onderscheiden. Variatie in (1) groepsonwikkeling, (2) leiderschap – de rol van sleutelpersonen, (3) taakverdeling en (4) relatie met de buitenwereld (vergelijk Van

Tabel 1   *Overzicht onderzochte cases*

1	Zin in Noord. Een verbindend netwerk voor bestaande bewonersverbanden in Amsterdam Noord, geïnitieerd door de stadsdeelorganisatie Amsterdam Noord. Onder leiding van participatieprofessionals namens het stadsdeel zocht de groep naar gezamenlijke doelen en samenwerkingsvorm. (Pionierend)
2	Buurtbizz. Collectief van startende ondernemers door bewoners in Amsterdam Zuid-oost. Startend verband en dito sleutelpersoon, gericht op versterking van wijk economie. Zoekend naar zijn plek, versterking van het netwerk en toegevoegde waarde in de buurt. (Pionierend)
3	Pek-O-Bello. Wijkonderneming met buurtfunctie voor de Van der Pekbuurt in Amsterdam Noord. Gericht op versterking van buurtcohesie. Startend bewonersverband met kleine kerngroep van bewoners als trekker met wisselende schil, geïnitieerd door een huurdersvereniging. Zoekend naar verdere organisatieversterking. (Pionierend; Differentiërend)
4	Koffiehuus Haarlemmerstraat. Wijkonderneming met sociale functie, thuisplek voor dak- en thuislozen in Amsterdam Centrum. Uitgegroeid van onderdeel van een welzijnsorganisatie naar zelfstandig bewonersverband. Samenwerking tussen vrijwilligers en professionals en loslaten van taken van professionals als thema. (Differentiërend)
5	De Bewonersacademie. Een initiatief dat een verbindende rol wil spelen in Amsterdam, bestaand uit een kleine groep zzp'ers als trekkers met een breed netwerk. Geeft aan verdere organisatieontwikkeling na te streven. (Differentiërend)
6	Lucas Community. Zelfstandige wijkonderneming van bewoners uit de Wildemanbuurt, Amsterdam Nieuw-West, gericht op het overnemen van publieke taken. Gevorderde organisatie en rolverdeling. (Integrerend)
7	De Meevaart. Gevestigd bewonersverband in Amsterdam Oost met een stevige positie in de wijk. Gevorderde organisatie en rolverdeling en duurzame inkomsten. Wenst meer waardecreatie en zichtbaarheid in de buurt. (Integrerend)

Meerkerk et al., 2018) kenmerkten de verschillende fases waarin bewonersverbanden zich bevinden. Ten tweede werd op basis van deze kwalificatie duidelijk dat er een fase bestaat die zich nog voorafgaand aan de pionierende fase bevindt: de initiërende fase. Hierbij ontbreekt zowel nog een duidelijk inhoudelijke richting en/of een duidelijke leiding of leider. Deze fase herkenden we bij Zin in Noord (case 1), een door de gemeente geïnitieerd initiatief dat zich in deze fase primair richtte op het voor ogen krijgen van wat nu de doelen van de organisatie zouden kunnen zijn, en welke organisatievorm daar bij zou kunnen passen. Een duidelijke sleutelpersoon was dan ook nog niet te ontwaren, de zoektocht naar een sleutelpersoon maakte juist onderdeel uit van het proces.

Vervolgens bleek dat de ontwikkeling van verbanden niet per definitie volgens de modelmatige logica van de typologie verloopt. De ontwikkeling gaat met vallen en opstaan. Het uitvallen van sleutelpersonen, bijvoorbeeld in case 3 (Pek-O-Bello), is daar een mogelijke oorzaak van, wat in dit geval resulteerde in een (tijdelijke) 'terugval' van type C naar B. We zagen daarnaast dat sommige bewonersverbanden zich vormen als gevolg van een afsplitsing van een al bestaand verband of een professionele organisatie. Zo ontstond case 4 (Koffiehuus Haarlemmerstraat) als 'reddingsactie' van omliggende bewoners bij bezuinigingen in de daklozenopvang.

Tot slot bleek dat het doorlopen van de volledige cyclus niet altijd wenselijk werd geacht. Sleutelpersonen gaven aan dat de ontwikkeling naar een duurzame orga-

Anna de Zeeuw, Eelco van Wijk & Alex Straathof

Tabel 2 *Uitgebreide typologie van fases*

B Pionierend bewonersverband	C Differentiërend bewonersverband
1 Er is sprake van een relatief zelfstandige groep bewoners.	1 Er is sprake van een zelfstandig team van meerdere bewoners.
2 Eén of enkele bewoners zijn als sleutelpersoon leidend.	2 Er zijn één of enkele sleutelpersonen die een meer sturende rol op zich nemen.
3 Bewoners hebben afzonderlijke taken, maar er is beperkt sprake van subgroepen met vaste taken.	3 Taken worden geordend en onderlinge samenwerkingsafspraken worden gemaakt binnen compartimenten.
4 De relatie met de buitenwereld is kwetsbaar en er is soms sprake van een terugval.	4 Het bewonersverband begint een duurzaam gezicht naar buiten te krijgen.
A Initiërend bewonersverband	D Integrerend bewonersverband
1 De groep komt regelmatig bij elkaar onder leiding van een initiator (bewoner of participatieprofessional).	1 Er is sprake van een zelfsturend team met een duurzame positie in het speelveld.
2 De sleutelpersoon of -personen komen naar voren uit deze groep.	2 Sleutelpersoon houdt zich meer bezig met visievorming.
3 De eerste verdeling van taken ontstaat.	3 Er zijn samenwerkingsafspraken tussen de verschillende compartimenten.
4 Er is een wisselend gezicht naar buiten.	4 Binnen het bewonersverband en met de buitenwereld ontstaan er interne en externe dwarsverbanden.

nisatievorm een dilemma in zich draagt: het niet aannemen van een permanente vorm levert op termijn een risico dat de organisatie uiteenvalt, terwijl een (te) sterke institutionalisering het specifieke vrijwilligerskarakter kan ondermijnen.

De relatie tussen bewonersverbanden en participatieprofessionals

De mogelijke samenwerking tussen (sleutelpersonen van) bewonersverbanden en (externe) participatieprofessionals rond de ontwikkeling van de verbanden bleek per ontwikkelfase duidelijk te verschillen en laat zich kenmerken door het type leervraag die de verschillende bewonersverbanden in samenwerking met de onderzoekers formuleerden (zie tabel 3).

In algemene zin zagen we dat de participatieprofessionals vooral een rol in de eerste twee fases van de verbanden speelden (cases 1, 2 en 3). In de *initiatieffase* (case 1, Zin in Noord) moest de positie van de sleutelpersoon nog gevestigd worden en richtten de leervragen zich op gezamenlijke doelen en de samenwerkingsvorm. Participatieprofessionals speelden bij deze fase een *katalyserende rol* door bijvoorbeeld het organiseren van bijeenkomsten (dit was ook zichtbaar in de voorloper van dit onderzoek, zie ook Verdoolaege, Van Vliet, Wildeboer, & Straathof (2014).

Bij de cases met kenmerken van het *pionierend bewonersverband* was de sleutelpersoon van het verband als leider in beeld en verschoof de bijdrage van de (externe) professional naar een *coachende* rol, met name ten aanzien van de sleutelpersoon. Onderwerp was bijvoorbeeld het versterken van het netwerk in de buurt. Zo zagen we bij Buurtbizz (case 2) als startend pionierend verband deze rolverdeling,

waarbij bijvoorbeeld ook begeleide intervisie met sleutelpersonen van andere verbanden plaatsvond.

In de fases die daarop volgen (de differentiatie- en integratiefase), verschuift de rol van de participatieprofessionals meer naar de achtergrond. Bij de verbanden in de *differentiatiefase* speelde de behoefte aan compartimentering van taken. Dit was het geval bij de verschillende onderdelen van het Koffiehuis Haarlemmerstraat en de Bewonersacademie (cases 4 en 5). Deze verbanden hadden behoefte aan een meer *faciliterende* begeleiding die zich richtte op hoe de taken te verdelen, bijvoorbeeld aan de hand van werksessies. Dit gaf een aanzet tot verdere taakverdeling binnen het verband.

Bij de cases met kenmerken van *integrerende bewonersverbanden* richtte de ontwikkelvraag zich op het bewerkstelligen van verbindingen en coproductie met andere partijen. Een voorbeeld hiervan was de Lucas Community (case 6), die hulp ontving bij het verkrijgen van externe betaalde opdrachten zoals groenonderhoud en zorg. De participatieprofessionals vanuit de gemeente vervulden hierbij een verbindende rol. Sleutelpersoon en (externe) professionals combineerden hun inspanningen om een duurzame positie in het publieke domein te creëren.

Concluderend kan worden gesteld dat de participatieprofessional steeds meer op afstand komt te staan. Een participatieprofessional van een betrokken welzijnsinstelling vatte deze rol op toenemende afstand als volgt samen: 'Je bouwt er steigers omheen, maar je laat het mensen steeds zelf doen. Je biedt in die steigers steeds weer randvoorwaarden, je intervenueert op het moment dat dat nodig is, dan leg je als het ware het spel stil, en zegt: Wat leren we hier nu van?'

Tot slot bleek de rol van de sleutelpersoon van een bewonersverband van cruciaal belang voor de continuïteit van de verbanden. Deze mensen vervulden een interne trekkersrol en waren het gezicht naar buiten in relatie tot overheidsorganisaties, woningbouwcorporaties en andere stakeholders. In de ontwikkeling naar duurzaamheid verandert dus niet alleen de rol van de participatieprofessional, maar, minstens zo belangrijk, ook de rol van de sleutelpersoon binnen het bewonersverband.

Conclusies en praktijkrelevantie

In dit artikel stond de vraag centraal: Welke fasen doorlopen bewonersverbanden die streven naar duurzame bijdragen en wat is de rol van participatieprofessionals daarin? Op basis van dit onderzoek ontwikkelden we een typologie van de fases die een bewonersverband in zijn ontwikkeling doorloopt, en de veranderende rol van de participatieprofessional daarbinnen.

Het toevoegen van deze tijdsdimensie is enerzijds een theoretische bijdrage. Hierdoor wordt de samenhang zichtbaar tussen het ontwikkeltype, de vragen waar

Tabel 3 *Kenmerkende ontwikkelvraag bewonersverbanden en rolverdeling sleutelpersoon bewonersverband en (externe) participatieprofessional*

B. Pionierend bewonersverband (cases 2, 3)		C. Differentiërend bewonersverband (cases 3, 4, 5)	
Kenmerkende ontwikkelvraag: Hoe kunnen we ons verband verder organiseren?	Sleutelpersoon als pionierende leider. Externe participatie professional als mogelijke coach van de sleutelpersoon/-personen.	Kenmerkende ontwikkelvraag: Hoe kunnen we onze organisatie verder ontwikkelen en de taken verdelen?	Sleutelpersoon geeft vorm aan en is gericht op het (interne) differentiatieproces. Externe participatieprofessional als mogelijke facilitator van het verband.
A. Initiërend bewonersverband. (case 1)		D. Integrerend bewonersverband (cases 6, 7)	
Kenmerkende ontwikkelvraag: Wat zijn gezamenlijke doelen en samenwerkingsvormen van de groep?	Sleutelpersoon binnen het bewonersverband nog onduidelijk. Externe participatieprofessional als katalysator van de groepsvorming.	Kenmerkende ontwikkelvraag: Hoe krijgen we als verband voldoende steun bij de lokale overheid voor het overnemen van publieke taken?	Sleutelpersoon geeft vorm aan het integratieproces. Externe participatieprofessional op afstand, draagt bij aan verbindingen en coproductie.

bewonersverbanden voor staan, en de rol van participatieprofessionals. Anderzijds biedt het expliciteren van de tijdsdimensie ook belangrijke handvatten aan participatieprofessionals en bewonersverbanden om beter te begrijpen wat voor ondersteuning in het bredere perspectief van ontwikkeling van verbanden nodig is, en hoe deze geboden kan worden. Het biedt voor zowel professionals als de sleutelpersonen een talig instrumentarium om hun eigen situatie en handelen inzichtelijk te maken, en hun handelen daarop af te stemmen. Dit juist ook vanwege het in de praktijk vaak dynamische verloop van bewonersverbanden. Het maakt duidelijk dat een 'terugval' naar een eerdere fase op geen enkele manier per se het einde of een achteruitgang hoeft te betekenen, maar wijst betrokkenen erop dat een andere rolverdeling en begeleiding mogelijk en wenselijk zijn. In die zin is er zeker geen 'heilige graal' van ondersteuning en ontwikkeling te benoemen, maar bevestigt onze studie het beeld van de noodzakelijkheid van reflectie en flexibiliteit voor zowel de bewonersverbanden als de professionals en gemeentelijke instanties.¹

Die conclusies en handvatten hebben vanzelfsprekend ook consequenties voor de wijze waarop beleid rondom bewonersverbanden wordt ontworpen en geïmplementeerd. We zagen dat externe participatieprofessionals (vanuit de overheid, welzijnsinstellingen of als zzp'ers) vooral bij aanvang van een verband actief

1 De ontwikkelingstypologie heeft in praktische zin ook al haar bruikbaarheid getoond en is bijvoorbeeld bij het ondersteunen van (startende) bewonersverbanden binnen de gemeente Amsterdam gebruikt, alsook bij het samenwerken van de gemeente met bewonersverbanden rond activering van bewoners.

waren. Vervolgens varieerde hun rol, afhankelijk van de ontwikkelingsfase, van katalysator, tot coach van een sleutelpersoon, naar facilitator van een groep. In latere ontwikkelingsfasen nam een sleutelpersoon van het bewonersverband de interne rol grotendeels over. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen over de veranderende rol van participatieprofessionals (daarbij aangeduid als ‘sociaal culturele professionals’) in de afgelopen decennia in het kader van de ‘activerende verzorgingsstaat’ (Spierts, 2014), en de terugtrekkende overheid (Gradener, 2016). De rol van de externe participatieprofessional verschoof in ons onderzoek naar het leggen van onderlinge verbindingen tussen bewonersverbanden en formele organisaties. Van Vliet, Straathof, Bos, & De Zeeuw (2018) benoemen daarbij de noodzaak tot samenspel (*collaborative dynamics*) en gezamenlijke actie tussen overheid, organisaties en burgers. Verder praktijkgericht onderzoek naar de bruikbaarheid van de ontwikkeltypologie voor het beleid van overheden en welzijnsinstellingen is wat ons betreft dan ook wenselijk.

Wat tot slot in dit artikel zijdelings aan de orde kwam, is de vraag in hoeverre het wenselijk is dat burgers in toenemende mate de sleutel vormen tot het oplossen van sociale problemen in een situatie waarin de overheid zich deels terugtrekt uit het publieke domein. Vraagt zo’n belangrijke positie niet per definitie om meer formalisering van bewonersverbanden dan is te combineren met het vrijwilliger karakter ervan? Het is dan ook de vraag welk organisatie-model bewonersverbanden kunnen aannemen om de motivatie van het vrijwilligerskarakter te behouden en tegelijk verduurzaming van diensten te kunnen faciliteren.

Als basis voor vervolgonderzoek bieden bovenstaande thema’s een eerste aanzet, en draagt het artikel in brede zin daarmee bij aan het belangrijke wetenschappelijke en praktijkgerichte debat over participatie en zelforganisatie.

Literatuur

- Brink, G. van den, Hulst, M. van de, Graaf, L. de, & Pennen, T. van der. (2012). *Best persons en hun betekenis voor de Nederlandse achterstandswijk*. Den Haag: Boom Lemma.
- Brouwer, J., & Engbersen, G. (2013). *Zelforganisatie gaat niet vanzelf: Evaluatie experimenten met bewonersinitiatieven in New Towns*. Platform31.
- Denters, B., Tonkens, E., Verhoeven, I., & Bakker, J. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform 31.
- Edelenbos, J., Meerkerk, I. van, & Schenk, T. (2016). The evolution of community self-organization in interaction with government institutions: Cross-case insights from three countries, *The American Review of Public Administration*, 48(1), 52-66.
- Eisenhardt, K.M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14(4), 532-550.
- Glaser, B.G., & Strauss, A.L. (2017). *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York/London: Routledge.
- Gradener, J. (2016). *Keys to the community: A multiple case study into professional legitimation in community development practice*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Lievegoed, B.C.J. (1993). *Organisaties in ontwikkeling, zicht op de toekomst*. Rotterdam: Lemniscaat.

Anna de Zeeuw, Eelco van Wijk & Alex Straathof

- Meerkerk, I. van, Kleinhans, R., & Molenveld, A. (2018). Exploring the durability of community enterprises: A qualitative comparative analysis. *Public Administration*, 96(4), 651-667. <https://doi.org/10.1111/padm.12523>.
- Spierts, M.J.S. (2014). *Stille krachten van de verzorgingsstaat: De precaire professionalisering van de sociaal-culturele beroepen*. Amsterdam: Marcel Spierts Onderzoek & Ontwikkeling.
- Uitermark, J. (2015). De default settings van de participatiesamenleving. *Tijdschrift der Bestuurskunde*, 24(2), 58-62.
- Verdoolaege, S., Vliet, P. van, Wildeboer, M., & Straathof, A.J.M. (2014). *Onderzoek pilot bewonersgestuurde wijkontwikkeling: Monitoring en evaluatie eindrapportage, 2014*. Hogeschool van Amsterdam.
- Vliet, P. van. (2012). *Leren van de stad: Samenwerken aan de buurt, over het vakmanschap van participatieprofessionals*. Kennisnetwerk Amsterdam.
- Vliet, P. van, Straathof, A.J.M., Bos, E., & Zeeuw, A.M. de. (2018). Andere vaardigheden vereist. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, (3), 46-47.
- Yin, R.K. (2009). *Case study research* (3e ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Zeeuw, A. de, Vliet, P. van, Kreek, M. de, Straathof, A., Faddegon, K., Bos, E., Essen, E., Wijk, E. van, Laws, D., & Gooijer, H. de. (2018). *Wat doet de participatieprofessional?* Hogeschool van Amsterdam.
- Zwaard, J. van der, Specht, M., Fortuin, K., Vendeloo, H., Schipper, K., & Wieringen, T. van. (2018). *Voorbij de pioniersfase van bewonersinitiatieven*. Rotterdam.